

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHTU LAHENDITE LÜHIÜLEVAADE¹ 09.12.2024 – 13.12.2024

10. detsember 2024

Lahendid nr 71671/16 ja 40190/18 - inimkaubandus

F.M. jt vs. Venemaa

Artiklid 4 ja 14

Asjaolud

Viis kaebajat, kolm Kasahstani ja kaks Usbekistani kodanikku, on naised, kes viidi oma kodumaalt Venemaale ja keda ekspluateeriti Venemaal Moskvas Golyanovo linnaosa lähikauplustes aastatel 2002–2016. Moskvasse saabudes võeti neilt isikut tõendavad dokumendid ära ja nad olid sunnitud tegema tasustamata rasket tööd (kandma raskeid raskusi, tegema pikki tööpäevi ilma puhkuste ja puhkepäevadeta). Töölepinguid nendega ei sõlmitud ja nende staatust võõrtöötajatena ei seadustatud. Neid hoiti kauplustes järelevalve all halbades tingimustes kinni ning nende suhtest kasutati rasket vägivalda. Eelkõige neid peksti ja vägistati. Samuti olid nad sunnitud tegema aborte (neli esimest kaebajat) ja nende vangistuses sündinud lapsed (esimene ja neljas kaebaja) viidi nende juurest ära.

Kaebajatel õnnestus lõpuks põgeneda või nad vabastati.

Kolmanda, neljanda ja viienda kaebaja suhtes olid meditsiinilised tõendid jõu kasutamise kohta. Kolmandal ja neljandal kaebajal olid tõsised terviskahjustused. Kolmas kaebaja sai traumaatilise peavigastuse ja tema kehal oli mitmeid vanade vigastuste paranemisjälgi. Neljas kaebaja oli saanud traumaatilise ajukahjustuse, sõrmede luumurrud ja muid traumasid. Viiendal kaebajal olid pea-, kõrva- ja rindkere vigastused.

Lisaks kaebajate endi poolt vabaühenduste abiga esitatud kuriteokaebustele olid ametivõimud saanud korduvalt teavet ja teateid nende olukorra kohta. 2010. aasta juunis edastas Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) Moskva missioon oma partnerkanalilt Kasahstanis Moskva siseasjade peadirektoraadi juhile teabe kahe esimese kaebaja ja nende väidetavate inimkaubitsejate kohta, kutsudes politseil läbi viima uurimist. Kasahstani siseministerium saatis 2010. aasta juulis Venemaa peaprokuratuurile õigusabipalve seoses kriminaaluurimisega, mis käsitles väidetavalt esimese kaebaja ja tema alaealise õe, teise kaebaja, vastu toime pandud süütegusid. Jaanuaris 2017 teavitas Kasahstani ombudsman Venemaa ombudsmani meedia ja valitsusvälise organisatsiooni teadetest viienda kaebaja kohta, mis olid seotud temalt ebaseadusliku vabaduse võtmise, ärakasutamise ja väärkohtlemise kohta.

Vastuseks sellele viisid siseriiklikud ametivõimud läbi esialgsed uurimised, mille tulemusel otsustati kriminaaluurimist mitte alustada.

EIK-sse pöördudes kaebasid kaebajad, et ametivõimud ei kaitsnud neid inimkaubanduse, ärakasutamise ja vägivalla eest. Lisaks leidsid nad, et Venemaa ei ole kehtestanud piisavat seadusandliku raamistiku ja läbi viinud tõhusat kriminaaluurimist.

EIK seisukohad

Alustuseks märkis EIK, et kuna konventsiooni väidetavate rikkumiste aluseks olnud asjaolud leidsid aset enne 16. septembrit 2022, mil Venemaa Föderatsioon lakkas olemast konventsiooniosaline, on EIK pädev kaebusi läbi vaatama.

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd.

Artikkel 4

(1) Kas teated kaebajate väidetavast ärakasutamisest inimkaubanduse ohvritena töid kaasa ametivõimude positiivsed kohustused artikli 4 alusel?

Venemaa oli asjaomasel perioodil töörande sihtriik, peamiselt Sõltumatute Riikide Ühendusest, eriti Kesk-Aasiast, millega kehtis neil viisavaba piirirežiim.

Alates 2010. aastast, mil IOM ja Kasahstani siseministeerium teavitasid Venemaa ametiasutusi esimese ja teise kaebaja olukorrast ning seejärel ülejäänud kaebajate olukorrast, oli alust usutavaks kahtluseks, et kaebajad olid langenud inimkaubanduse ohvriks tööalase ärakasutamise eesmärgil, mis omakorda tähendas siseriiklikele ametiasutustele positiivseid kohustusi vastavalt artiklile 4.

(2) Artikliga 4 keelatud kohtlemise iseloomustus

EIK leidis, et oli piisavalt tõendeid järeldamaks, et kaebajate juhtumites olid olemas kõik inimkaubanduse rahvusvahelise määratluse tunnused.

(3) Kas ametiasutused täitsid artikli 4 kohased positiivsed kohustused?

(i) Kohustus kehtestada asjakohane õiguslik ja haldusraamistik (sisuline osa)

Alates 2003. aastast on inimkaubandus ja orjatööjõu kasutamine kriminaalkodeksi artiklite 127 lõike 1 ja 127 lõike 2 alusel kriminaliseeritud. Neid sätteid aga kaebajate puhul ei kohaldata. Uurimisametused olid korduvalt keeldunud kriminaalmenetluse algatamisest kuritöö tunnuste puudumise tõttu, viidates eelkõige kaebajate oletatavale liikumisvabadusele ja nõusolekule teha neilt nõutud tööd.

Samas ei omanud inimkaubanduse ohvri nõusolek kavandatud ärakasutamiseks tähtsust, kui oli kasutatud mõnda rahvusvahelises inimkaubanduse määratluses sätestatud vahendit ja kui inimkaubanduse ohver oli laps. Artiklis 127.1 puudusid sätted nõusoleku rolli kohta ja see lünk võimaldas esitada kaebajate oletatava nõusoleku ettekäändena mitte algatada kriminaalmenetlust seoses nende väidetavate inimkaubandusega. Vene Föderatsiooni Ülemkohtu pleenum oli 2019. aastal lisanud puuduva sätte oma juhendis madalama astme kohtutele artikli 127 lõike 1 kohaldamise kohta, kuid see ei mõjutanud ametivõimude reageerimist kaebajate kaebustele.

Lisaks ei olnud liikumisvabaduse piiramine eelduseks olukorra kvalifitseerimiseks sunnitöö või inimkaubandusena.

Sunniviisilist tööd ei olnud loetletud artikli 127 lõike 1 märkuses isiku ärakasutamise tähenduse kohta, samuti ei olnud seda kriminaalkodeksis eraldi kuriteona karistatud. Kui ülaltoodud märkuse kohaselt näis, et pärisorjus on inimkaubanduse eesmärgina hõlmatud mõistega "isiku ärakasutamine", siis pärisorjuse definitsiooni ei olnud antud. Artikli 127 lõikes 2 toodud mõiste "orjatöö kasutamine" nõudis sellise isiku töö kasutamist, "kelle suhtes teostatakse omandiõigusele omast võimu", mis vastas pigem orjuse "klassikalisele" tähendusele.

"Orjatööjõu kasutamise" definitsiooni teine element, mis eeldas sellise inimese tööjõu kasutamist, kes ei saanud keelduda töö (või teenuste) tegemisest temast mitteolenevatel põhjustel, ei viidanud vabatahtlikkuse puudumisele, nagu seda mõistetakse EIK praktikas sunnitöö kohta.

Seetõttu leidis EIK, et kostjariigi kriminaalõiguses ei ole inimkaubandus, sunniviisiline töö ja pärisorjus tõhusalt reguleeritud.

Venemaal ei olnud vastu võetud seadust, mis näeb ette meetmeid inimkaubanduse vastu võitlemiseks ja ennetamiseks ning ohvrite kaitsmiseks ja abistamiseks, hoolimata asjaolust, et Venemaa osales Sõltumatute Riikide Ühenduse liikmesriikide vahel inimkaubanduse vastu võitlemise koostööprogrammides. Kehtiv seadusandlik raamistik ei näinud ette võimalust seadustada elamist Venemaal ebaseaduslikult viibivatele inimkaubanduse (potentsiaalsetele) ohvritele ning muutis neile abi osutamise karistatavaks haldus- ja kriminaalkaristustega.

Neil asjaoludel leidis EIK, et kostjariik ei olnud kehtestanud piisavat seadusandlikku ja haldusraamistikku inimkaubanduse, sunniviisilise töö ja orjuse keelamiseks ja ärahoidmiseks ning selle ohvrite kaitsmiseks. EIK tuvastas selles osas artikkel 4 rikkumise.

(ii) Kohustus rakendada operatiivmeetmeid inimkaubanduse ohvrite kaitsmiseks (sisuline osa)

IOMi teatis ja Kasahstani ametivõimude õigusabitaotlus 2010. aastal tekitasid usutava kahtluse, et teine kaebaja toimetati Venemaale Kasahstanist 2007. aastal alaealisena ja orvuna ning et teda oli ära kasutatud. Vaatamata teise kaebaja olukorra tõsidusele ja kiireloomulisusele olid ametivõimud siiski vaid küsitlenud tema väidetavat inimkaubitsejat ning otsustanud kriminaaluurimist mitte algatada. Seega ei suutnud nad teda kaitsta keelatud kohtlemise eest, mida ta oli pidanud taluma veel kolm aastat pärast seda, kui ametivõime oli sellest ohust esimest korda hoiatatud.

Kuigi ametivõimud seisis silmitsi esmapilgul usutavate tõenditega neljanda kaebaja ära kasutamise kohta, ei olnud ametivõimud pärast tema vabastamist kunagi tuvastanud teda inimkaubanduse (potentsiaalse) ohvrina ega osutanud talle asjakohast abi ega kaitset.

Lisaks ei olnud ametivõimud tuvastanud inimkaubanduse (võimalikke) ohvreid ega pakkunud kaitset ega abi ei esimesele ega kolmandale kaebajale, kui nad reisisid 2013. aastal Venemaale. Ametivõimud ei teinud koostööd ega abistanud kodanikuühiskonna esindajaid, kelle lakkamatud jõupingutused olid toonud kaasa või hõlbustanud kaebajate vabaduse taastamist ja taganud, et kurjategijate kuritegudest teatati pädevatele asutustele.

EIK tuvastas ka selles osas artikkel 4 rikkumise.

(iii) Uurimiskohustus (menetluslik osa)

EIK märkis, et siseriiklik prokuratuur oli kõikidel tasanditel jäänud passiivseks. Väidetavate kurjategijate avaldused, mis eitasid kaebajate vastu toime pandud kuritegusid, võeti vastu ilma igasuguse kontrollita ja nendele tugineti kaebajate kaebuste tagasilükkamisel. Usaldusväärsed väited soolise, füüsilise, seksuaalse ja reproduktiivvägivalla kohta, mida toetasid meditsiinilised ja muud tõendid, jäeti arvesse võtmata. Samuti järjepidevad süüdistused kohaliku politsei korrupsioonis lükati samuti tagasi ilma kriminaaluurimiseta. Eirates oma kohustust viia läbi tõhusat uurimist, soodustas kostjariik inimkaubitsejate seas karistamatuse tunnet ja välistas kaebajatele traumaatilistest kogemustest taastumise. Samuti ei antud kaebajatele võimaluse nõuda hüvitist neile tekitatud kahju eest.

EIK tuvastas ka selles osas artikkel 4 rikkumise.

Artikkel 14 koostoimes artikliga 4

EIK kordas, et üldist poliitikat, mis on konkreetsele rühmale ebaproportsionaalselt kahjulik mõju, võib pidada diskrimineerimiseks, isegi kui sellel ei olnud diskrimineerivat kavatsust. EIK leidis, et riigi tegevusetus oma artiklist 4 tulenevate kohustuste suhtes tähendas inimkaubanduse, tööalase ära kasutamise ja sellega seotud soolise vägivalla korduvat heakskiitmist ning peegeldas

diskrimineerivat suhtumist kaebajate kui naiste suhtes, kes olid ebaseadusliku sisserändega välismaalastest töötajad. EIK märkis, et Venemaa ametivõimude üldine ja diskrimineeriv passiivsus oli loonud õhkkonna, mis oli soodustanud kaebajate ärakasutamist.

EIK tuvastas artikli 14 rikkumise koostoimes artikliga 4.

Artikkel 41

EIK leidis, et Venemaa peab esimesele, kolmandale ja viiendale kaebajale maksma mittevaralise kahju hüvitiseks 52 000 eurot ning teisele ja neljandale kaebajale mittevaralise kahju hüvitamiseks kummalegi 78 000 eurot.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)

12. detsember 2024

Lahendnr 11829/16 – riigi positiivsed kohustused

Hasmik Khachatryan vs. Armeenia

Artikkel 3

Asjaolud

2013. aasta mais ja juunis tuli kaebaja endine abikaasa S.H. perekonna koju ja ründas kaebajat, põhjustades talle mitmeid vigastusi. Pärast viimast juhtumit raviti kaebajat haiglas. Haigla andis Jerevani politseile teada kaebaja vigastustest. Kaebaja keeldus aga kuriteoteate tegemisest. Kohalik politsei tellis kohtuarstlikul ekspertiisi, mille kohaselt kaebaja oli saanud peapõrutuse, ninaluumurru, peatrauma, trummikile rebenemise ning kõvast nürist esemest põhjustatud hematoomid vasakul käel ja puusal.

2013. aasta juulis esitas kaebaja seoses kahe juhtumiga kuriteoteate ja S.H. suhtes algatati kriminaalmenetlus. Teisel kohtuarstlikul ekspertiisil leiti lisaks varem leitud vigastustele ka mitmeid arme kaebaja peanahal, vasakul randmel ja säärel. 2013. aasta oktoobris lõpetas kaebaja suhte S.H.-ga ja kurtis, et too oli teda kogu aeg solvanud ja ähvardanud. Ta esitas ka selle kohta kaebuse, milles taotles kriminaaluurimise üleviimist mujale. Kuu aega hiljem S.H. lõi kaebajat nende ühise tütre kooli juures. Lisaks samal sündmusel karjus ta kaebaja suunas solvanguid ja vandesõnu. Kaebaja pöördus selles osas politsei poole, kuid politsei ei algatanud kriminaaluurimist.

S.H-le esitati süüdistus „muul viisil sõltuva“ isiku piinamises raskendavatel asjaoludel (Armeenia endise kriminaalkodeksi artikli 119 lg 2 p 3 alusel). Esimese astme kohus kvalifitseeris aga süüdistuse ümber ja mõistis S.H. piinamise raskendamata vormis (määratletud kui "isikule tugeva valu, füüsiliste või vaimsete kannatuste tahtlik tekitamine") (eespool nimetatud seadustiku artikli 119 lõige 1) süüdi. Esimese astme kohus leidis, et sõltuvussuhet ei olnud. S.H.-le määrati pooleteiseaastane vanglakaristus. S.H. vabastati vangistusest 2013. aasta amnestiaseaduse alusel. Kohtuprotsessi ajal esitas kaebaja mitu ebaõnnestunud taotlust, et S.H. vahi alla võtetaks tema ebakohase käitumise tõttu kogu kriminaalmenetluse vältel – S.H. jätkuvalt peksis ja ahistas kaebajat, millele lisandusid ähvardamine nii isiklikult kui ka sugulaste kaudu. Samuti esitas kaebaja edutult tema vastu tsiviilhagi, milles taotles nii varalise kui ka mittevaralise kahju hüvitamist tema väärkohtlemise tõttu kantud emotsionaalsete ja psühholoogiliste kannatuste eest.

EIK-sse pöördudes tugines kaebaja artiklitele 3, 8 ja 13. Ta leidis, et Armeenia ametivõimud ei suutnud teda kogu kriminaalmenetluse vältel kaitsta S.H. vägivalga eest. Lisaks leidis ta, et S.H.-d ei suudetud

(iii) Järeldus õigusliku raamistiku kohta

Sellest tulenevalt ei vastanud tollal kehtinud seadusandlik raamistik nõuetele, mis on omane riigi positiivsele kohustusele luua ja tõhusalt rakendada süsteem, mis karistaks kõigi perevägivalla vormide eest ja pakkuks ohvritele piisavaid tagatisi. EIK võttis teadmiseks selle, et 2017. aastal võeti vastu seadus perevägivalla ennetamise, perevägivalla ohvrite kaitse ja pererahu taastamise kohta.

(b) Kohustus adekvaatselt reageerida teatele perevägivalla kohta

Kuigi 2013. aasta juunis keeldus kaebaja avaldust tegemast, oli Jerevani politsei sellest viivitamatult kohalikku politseid teavitanud ja juhtumi neile edasi andnud. Kaebaja oli mitmel korral uurimise ja kohtuprotsessi ajal teavitanud ametivõime S.H. ähvardavast käitumisest ja sellest tulenevast hirmust oma turvalisuse pärast ning palunud kaitset. Kaebaja kordas oma taotlust kohtus ütluste andmisel. Vähemalt kolmel korral oli ta kohtuprotsessi ajal palunud ka S.H. kinni pidada, viidates tema ebakohasele käitumisele kogu kriminaalmenetluse vältel, sealhulgas asjaolule, et ta jätkas naise peksmist, ahistamist ja ähvardamist.

Sellest tulenevalt olid siseriiklikud ametivõimud teadlikud või pidid olema teadlikud kaebaja edasise vägivalla ohust kriminaalmenetluse käigus, sealhulgas tema kohtupidamises, kuid nad ei olnud täitnud oma kohustust ning rakendada piisavaid meetmeid kaebaja kaitsmiseks. Eelkõige olid ametivõimud jätnud tegemata autonoomse, ennetava ja igakülgse riskianalüüsi ning õiguskaitseasutused ei olnud kaebaja kaebusi käsitledes näidanud üles teadlikkust perevägivalla eripärast ja dünaamikast. Seega olid ametivõimud kriminaalmenetluse erinevates etappides jäänud täiesti passiivseks ega rakendanud kaitsemeetmeid kaebaja vastu suunatud edasiste vägivallajuhtumite ärahoidmiseks.

(c) Menetluskohustus seoses määratud kriminaalkaristusega

EIK märkis, et siseriiklikud kohtud olid võtnud puht formaalse lähenemisviisi asjaoludele ning keeldusid arvesse võtmast mitmeid olulisi asjaolusid juhtumi hindamiseks. Seega ei saa väita, et süüdistatava süüteo ümberkvalifitseerimine ja sellest tulenev leebema karistuse määramine oleks toimunud pärast kõigi asjaga seotud asjassepuutuvate asjaolude hoolikat uurimist.

EIK leidis, et koduvägivalla konteksti täielikult ignoreerinud siseriiklikud kohtud olid ümber kvalifitseerinud S.H.-le määratud süüteo raskendamata kujul, millega kaasnes oluliselt madalam karistus. EIK märkis, et selline lähenemine võib viidata teatud leebusele naistevastase vägivalla karistamise suhtes, selle asemel, et edastada tugevat sõnumit, et sellist vägivaldat ei aktsepteerita. See võib veelgi heidutada ohvreid sellistest tegudest teatamast, mis on Armeenias juba tõsine probleem.

Sellest tulenevalt oli kriminaalõiguslike mehhanismide rakendamise viis, eriti amnestia kohaldamine, olnud niivõrd puudulik, et see kujutas endast kostjariigi positiivsete kohustuste rikkumist vastavalt artiklile 3. Seetõttu ei olnud kostjariik oma kohustusi täitnud.

(4) Mittevaralise kahju hüvitamine

(i) Kas artikli 3 alusel on positiivne kohustus võimaldada koduvägivalla ohvril nõuda vägivallatsejalt mittevaralise kahju hüvitamist?

EIK järeldas, et artiklis 3, tõlgendatuna selle eesmärgi silmas pidades, on sätestatud positiivne kohustus võimaldada koduvägivalla ohvritel nõuda hüvitist süüdlaselt otse või kaudselt asjaomase riigi kaudu. Seda järeldust kinnitavad asjakohased rahvusvahelised dokumendid.

(ii) Nõude alus

Kaebaja väitis oma tsiviilhagis, et ta oli kohustatud tuginema tsiviilseadustiku artiklile 1087.1, mis käsitles laimamise ja solvamise nõudeid, kuna see oli ainus seaduslik viis eraõiguslikult poolelt hüvitist nõuda mittevaralise kahju eest. Samas see ei olnud tema nõude suhtes kohaldatav, kuigi ta oli selgelt väljendanud, et tema nõue oli seotud tema emotsionaalsete ja psühholoogiliste kannatustega, mille põhjustas S.H. tegevus. Siseriiklikud kohtud olid tema tsiviilhagi läbi vaadanud laimu ja solvamist käsitleva üldise kohtupraktika valguses ning jätsid mittevaralise kahju hüvitamist puudutava osa vormilise põhjendamatusse tõttu rahuldamata. Kuna aga siseriiklik õigus ei võimaldanud isikutel nõuda eraisikult mittevaralise kahju hüvitamist, siis tegelikult ei saanud nad seda isegi uurida, rääkimata selle andmisest.

EIK tuvastas kokkuvõtvalt artikkel 3 rikkumise.

Teised artiklid

EIK uuris kaebaja kaebusi üksnes konventsiooni artikli 3 alusel.

Artikkel 41

EIK otsustas, et Armeenia peab kaebajale maksma 24 000 eurot mittevaralise kahju hüvitamiseks ning 2000 eurot kulude katteks.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)